

Kis délvidéki művelődési mozaik

Dr. Szeli István akadémikus, az újvidéki Magyar Nyelv- és Irodalom Tanszék tanára, a Hungarológiai Intézet alapítója a gimnázium felső osztályai számára szánt kézikönyvében, még az ötvenes évek derekán, a következőket írja: „Igen súlyos vétség a nyelv ellen az idegen szólások és kifejezések szolgálai fordítása s ezek használata. (Például az újabban közkedvelt »előrelátni« a szerb »predvideti« mintájára az »előirányozni« »tervbe venni« stb. helyett.) Minden nyelvnek megvannak a maga sajátos szóvonzatai, szóösszetételei, mondatszerkezeti sajátosságai, amelyek a nyelv szellemére s a nyelvet beszélő nép gondolatvilágára is jellemzők. Ezeknek a szó szerinti átvétele megrontja, kikezdi a nyelvérzékét.” (Sz. I.: Bevezetés az irodalomelméletbe. Testvériség-Egység, 1955, 221. o.)

Sajnos a beszédünk azóta sem lett helyesebb, sőt a nyelvi hibák még sokasodtak. Például, most épp aktuális: a „vajdasági magyar” a szavazáskor „kimegy szavazni” (izlazi na izbore), a délvidéki az elmegy. De hasonlóképp így beszélnek a tanárok, a politikusok, az újságírók, a délvidéki magyar értelmiség nagy része, hisz számukra az anyanyelv, az édes anyanyelv nem jelent mindaddig értéket, amíg zavaros gondolataikat idegen szavak tömkelegével és a magyartól eltérő gondolatmenettel el tudják dadogni.

Nem tudom, hogy az Újvidéki Rádió és a Pannon Rádió és Televízióknak mennyire képzettek a munkatársai, hogy van-e gimnáziumi, illetve egyetemi végzettségük, de az biztos, hogy Szeli tanár úr intelmeit nem fogadták meg. Mert akkor a beszédükben nem sokasodnának az „előrelátott”-ak, a „köszönvé”-k, a „médiák” (még az újságírók is így mondják, pedig nekik tudni illenék, ha nem is a hivatásuk, legalább a szakmájuk nevét) és még számtalan nyelvi vétség. Azt sem tudom, hogy a nyelvi hibákat elkövetők közül mennyien végeztek a Magyar Tanszéken, de a jelekből ítélve a tanár úr intelmeinek betartását az egyetem mostani oktatói a hallgatóiktól

nem követelték meg. Azzal ugyanis, hogy a tanítás most a jugo-liberális elvek alapján folyik, és a Kontra Miklós-i szemléletet tartják irányadónak, a pedagógusgenerációkat, az anyanyelv őrzeit teljesen tévútra viszik. Nemcsak a nyelv megbecsülését és védelmét nem sajátítják el, hanem kozmopolita világszemléletükkel, amit az egyetemről hoznak, mellékesnek tartják a környezetükben továbbsugározni azt a nemzetfélést és -óvást, ami megtartaná népünket itt, a szülőföldjén. Ha az egyetem mostani tanárai a magasröptű tanulmányírás mellett nem tartanák kevésbé hasznosnak és értékesnek a nyelvművelést – amit korábban tudós elődeik végeztek, legutóbb dr. Ágoston Mihály, aki többek közt a sajtó hibáit nyesegette –, akkor most újságjaink nem hemzsegnének a nem magyaros mondatszerkesztéstől, az idegen szavaktól és a tükörfordítások tömkelegétől.

A bajt még tetézi, hogy a Kossa János Nyelvművelő Egyesület sem tartja feladatának a nyelvi hibák orvoslását. Régebben a Magyar Szó havi közlönyben végezte nyelvünk védelmét, most senki sem tartja szükségesnek a nyelvművelést, pedig ismerve a mai állapotokat, ugyancsak ránk férne egy kis anyanyelvoktatás. Azt már említeni sem érdemes, hogy az itt végzett diplomások, akik valójában a hazai értelmiséget hivatottak képviselni, mennyire ismerik a magyar szaknyelvet. Sokuk még a köznyelvet sem beszéli értelmiségihez méltó szinten. Ha számukra nem jelent semmilyen értéket az anyanyelv, a nemzet fennmaradásának legfőbb záloga, akkor az is kétségbe vonható, hogy ez a délvidéki magyar értelmiség rendelkezik-e a legcsekélyebb nemzeti öntudattal, amelynek hiánya a délvidéki magyarság eltűnését jelenti. Mert az a közösség, amelynek nincs erős nemzettudattal rendelkező értelmisége, elsüllyed az egészséges nemzettudatú nemzetek tengerében.

Újabb az egyesület új vezetőséget választott, ami után felcsillant a remény, hogy a

„nyelvművelők” az egyesület célkitűzésein foglalkozni. Sajnos, nem ez történt. Ők a legegyszerűbb tevékenységet választották. Könyvbemutatókat, zenés esteket stb. tartanak, ami ugyan hasznos, de nem ez az egyesület feladata. Ismét, mint már oly sokszor, egy olyan szervezetet hoztunk létre, amelynek az itteni magyarság szempontjából semmi, esetleg minimális a haszna.

Nemcsak az anyanyelvi ismeretünk szegényedett, csorbult, hanem sajnos az általános műveltségünk is balkanizálódik. Nem tudom, hogy a Szabadkai Magyar Rádió igazgatója és főszerkesztője hallgatja-e a vasárnap délutáni kívánságműsört, mert ami ott elhangzik, az más civilizált közszolgálati rádióban nem hangozhatna el. Esetleg a kereskedelmi adókon, de úgy tudom, hogy ez a rádió nem kereskedelmi. A műsorvezető, akinek a jelekből ítélve primitív a zenekultúrája, azért, hogy jó fiúnak látsszon, minden kívánságot teljesít, vagy azért, hogy népszerűségét növelje (bár ez szerintem inkább a jó ízlés hiányát igazolja), kritikán aluli számokat is beiktat, mint például: az *Elmúltak a mézeshetek*, illetve *A kanizsai híd alatt* címűeket. Mert tudnia kellene, hogy e dalok szövege, amellet, hogy közérkölcstől sért, nőgyalázó és rasszista. Nem tudom, fel lenne-e háborodva, ha az ő nőrokonairól mondanák azt, hogy *Jó nő a cigánylány, mert mindenkinek megvolt már*. Vagy az is érdekelne, hogy mi a véleménye a nők becsapásáról és a szerelemről, ha nem zavarja a következő szöveg: *Úgy mászkok rád, mint a pesti gyorsvonat*. A többit már le sem írom. Ha a főszerkesztő így kívánja a délvideki magyarság műveltségét gyarapítani, jobban teszi, ha megszünteti a műsört.

A rádió vezetőségét az sem izgatja, hogy bemondói beszédhibák, selypítenek, az pedig már túlzott követelmény volna, hogy ez az intézmény a beszélt magyar nyelv dallamának és más ismérveinek szabályait is figyelembe vegye, amikor a mikrofon elé engedi munkatársait. Kodály Zoltán ha ezt hallaná...

A rádióműsor sajnos más adókon is balkanizálódik. Nem tudom, ismeretes-e a rádióhallgatók előtt, hogy a Bánság a boldogság földje, legalábbis erre lehet következtetni az Újvidéki Rádió *Vajdaságon át* című műsorából, amelyben a szignál alcíme szerint az hangzik

el, amit a hallgatóknak tudni kell és fontos. Ebből az egyórás adásból az derül ki, hogy a Bánságban semmi rossz nem történik, legalábbis, amiről beszámolni érdemes. Naponta hangzanak el tudósítások a különféle multságokról, mintha ott csak ünnepek lennének. Majd minden napra vagy hétre jut egy-egy birka-, disznó-, kakaspaprikás-, bagulyás- vagy halászléfőző verseny, kacsa-, palacsintasütő stb. verseny, csigatészta-, és süteménykiállítás, tudósítás hangzik el falunapünneplésről, szántó-, aratóversenyéről, kukorica- meg mézünnepről, szüretelésről és bor-, pálinka- vagy horgászversenyéről, motorostalálkozóról bagulyással egybekötve, templombúcsúról, nyugdíjas-találkozóról, természetesen sport- és művelődési műsorral (értsd bográcsossal) egybekötve. Tudósít a riporter az óvodások, az általános iskolások, a középiskolások, a konviktuslakók ballagásáról, iskolakezdésről, kitüntetésekéről, óvodások táborozásáról. Ez utóbbi kapcsán arról a fontos, társadalmat érintő problémáról is hírt kaphatunk, hogy a kis Evelin és a kis Brúnó szeret játszani és szerepelni, arra az „okos” kérdésre azonban, hogy miért, mind a mai napig nem kaptunk választ. De ilyen fennkölt kérdés több riportban is elhangzik. Például: Mit jelent számodra ez a díj? Biztos, azt a feleletet várna a kérdező, hogy: „Mélyen elkeserített, teljesen lehangolt.” Különben minden más tudósítás is ezen a színvonalon áll.

Mindenféle ünnepkor programba iktatják a szentmisén való részvételt. Még a Kun Béla utcai vigadalmat is ez vezeti be. (Sajnos, ilyen tudathasadásos felfogás jellemzi az itteni magyarságot. Összezavarodik a kommunista múlt és a mostani „parádézó” vallásosság.) Ha nem jut minden napra legalább egy ünneplés, a rádióriporter azon is segít. Jön az előzetes tudósítás. Interjú hangzik el a szervezővel, esetleg a falu vezetőjével, az esemény napján a résztvevőkkel, minél többel, annál hosszabb a tudósítás, de mind hasonlókat mond. Minden jó és szép volt, mint a Ferenc Jóska-i nyilatkozat: „...mindennel meg vagyok elégedve.” A lakosság szempontjából különösen fontosak az óvodások nyilatkozatai, mivel azok semmitmondóak. Így veszélytelenek. De külön műsor hangzik el a hittanos óvodások rajzkiállításáról, az amatőr festők bemutatkozásáról, ez utóbbi legalább egyszer havonta, „akik nagyon

szép képeket csinálnak.” Említést kell tenni a kancsikapattogtatásról, és még felsorolni sem lehet minden ünnepelnivalót. Ha a riporter mégis kifogyna a vigadalmakból, előveszi a már elhangzottakat, a hallgatóknak, gondolja, úgyis rövid az emlékezetük, különben is ismétlés a tudás anyja.

A kommunista szellemben nevelkedett újságíróknak ugyanis az az elve, hogy mindenről úgy kell tudósítani, hogy jót vagy semmit, mert abból baj nem lehet. De ha a megkérdezett panaszcodik valamire, az „öntudatos, jó” riporter azt is hasznosra fordítja. A nagybecskereki színházban leszakad a mennyezet, sebaj, ebben az esetben az egyesület többet kényszerül tájolni a szórvány örömére. Ha a műszaki középiskolában egyes tantárgyra csak szerb nyelvű tanár van, ez is szerencse, mert a diákok jobban megtanulnak szerbül. Ha meg nincs elsimítható magyarázata, akkor egyszerűen elengedi a panaszt a füle mellett. A tóbai művelődési egyesületben egész télen nem volt fűtés, ezt persze nem illik meghallani.

Arról sem kell szólni, hogy beázik a módosi és a szerbcsernyei templom, valamint arról sem, hogy még hét templom lebontásra ítéltetett, mivel akkor megharagszik a magyarság múltjának emlékeit kevésbé szíven viselő püspök úr, akivel legalább havonta egyszer könnyen lehet riportot készíteni. Arról sem szabad nyilatkozni, hogy a bégaszentgyörgyi húsfeldolgozó üzem munkásai több mint egy éve nem kaptak fizetést, no meg a pancsovai gyógyszerészek sztrájkjáról, a jég verte területek gazdáinak bizonytalan kárpótlásáról, a muzslai tejtermelők gondjairól, akik az állam téves intézkedései miatt kénytelenek voltak az állatállományukat már a felére csökkenteni, és még sok másról, mert ebből kiderülne, hogy a Bánság sem a boldogság völgye.

Külön kell szólni arról a kifogásolható magatartásról és felfogásról, mely szerint itt a Bánságban a Szabó Dezső-i idézetet: „Minden magyar felelős minden magyarért” – egyes magyar vezetők saját javukra módosították: minden magyar felelős saját magáért. Legalábbis ez szűrhető le abból az intézkedésből, amelynek célja a magyarországi Petőfi program kapcsán a szórvány megsegítése odaküldött önkéntesek révén. Csakhogy a Bánság legmagyarabb, a szórvány-magyarság legkevésbé veszélyeztetett településére osztották be az egyik önkéntest: Muzslára és kijárással Torontáltordára. Oda, ahol az óvodában két óvónő is a magyarságot plántázza a nebulók tudatába, ezért kellett még egy segítség is. Érthető, aki közel van a tűzhez, meg a VMSZ vezetőségéhez, annak pénz, paripa is jár. Temesvajkócon és Bókán se magyar iskola, se művelődési egyesület nincs, még mise is csak olykor-olykor. Vajon az itt élő magyarokért nem felelős minden magyar? És Szanád, Feketető, Káptalanfalva, Módos, Töröktopolya, Tamásfalva és a többi magára hagyott magyar szórványközösség? Értük nem felelős senki sem? A tömb segítséget vár az anyaországtól, de nem akarja meghallani a szórvány szavát. A szórványok se nyújtanak azonban kezet egymásnak, mert minden kisközösség csak a maga baját kívánja megoldani, ami a felvázoltakból is érzékelhető, pedig összefogva, egymást segítve könnyebben kerülhetnék el a beolvadást. Ha ez a vésszen fogyatkozó délvidéki magyarság nem lesz képes összefogásra és egy szilárd közösséget alkotó építkezésre, akkor a sorsa megpecsételődött, és ezért csak saját magát okolhatja.

Szabadka, 2016. június 28.